

Міністерство освіти і науки України

Тернопільський національний економічний
університет

**Економічна безпека
та фінансові розслідування:
концепти, прагматика,
інструментарій
забезпечення**

*Колективна
монографія*

Тернопіль
ТНЕУ
2019

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ТЕРНОПІЛЬСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ**

**ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА ТА
ФІНАНСОВІ РОЗСЛІДУВАННЯ:
КОНЦЕПТИ, ПРАГМАТИКА,
ІНСТРУМЕНТАРІЙ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ**
Колективна монографія

**Тернопіль
ТНЕУ
2019**

Рекомендовано до друку Вченою радою
Тернопільського національного економічного університету
(протокол № 10 від 26. 06. 2019 р.)

Рецензенти:

Варналій З. С. – доктор економічних наук, професор, заслужений діяч науки і техніки України, дійсний член Академії економічних наук України, професор кафедри фінансів Київського національного університету імені Тараса Шевченка.

Баланюк І. Ф. – доктор економічних наук, професор, заслужений діяч науки і техніки України, завідувач кафедри обліку і аудиту Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника.

Карпов Н. С. – доктор юридичних наук, професор, професор кафедри фінансових розслідувань Університету державної фіскальної служби України.

Харченко В. Б. – доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри кримінально-правових дисциплін Харківського національного університету внутрішніх справ.

Ініціатор творчої ідеї: к.ю.н., доц. Н. Б. Москалюк

Керівник авторського колективу: д.е.н., доц. О. І. Вівчар

Відповідальні за випуск: к.е.н., доц. Баранецька О. В., к.ю.н., доц.

Зайцева-Калаур І. В., к.е.н., доц. Олійничук О. І.

Е 40 Економічна безпека та фінансові розслідування: концепти, прагматика, інструментарій забезпечення : *колективна монографія*. / За заг. ред. д.е.н., доц. Вівчар О. І. Тернопіль: Економічна думка, 2019. 395 с.

ISBN 978-966-654-544-5

У колективній монографії представлено результати дослідження теоретичних і методичних засад економічної безпеки держави та господарюючих суб'єктів в сучасних трансформаційних умовах; обґрунтовано нормативно-правовий базис системи економічної безпеки; визначено передумови та проблеми фінансових розслідувань у контексті економічної безпеки держави; узагальнено інституційні, організаційні та процесуальні аспекти здійснення фінансових розслідувань та перспективи розвитку.

Рекомендується для науковців, аспірантів і викладачів закладів вищої освіти, здобувачів економічних та юридичних спеціальностей, а також бізнесменів, практиків та державних службовців.

ISBN 978-966-654-544-5

УДК 338.24: 351.863

© Колектив авторів, 2019

© ТНЕУ, 2019

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	7
РОЗДІЛ 1. ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА ДЕРЖАВИ: ДЕТЕРМІНАНТИ ТА МЕХАНІЗМИ ЗМІЦНЕННЯ	9
Васильців Т. Г., Лупак Р. Л., Зайченко В. В. ЗАГРОЗИ ЕКОНОМІЧНІЙ БЕЗПЕЦІ РЕАЛЬНОГО СЕКТОРУ ЕКОНОМІКИ В ПРОЦЕСІ ПОСИЛЕННЯ ІМПОРТОЗАЛЕЖНОСТІ	9
Христинченко Н. П. СУТНІСТЬ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ТА СУБ'ЄКТИ ЇЇ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ	27
Карапетян О. М. СУВЕРЕННІ ФОНДИ ФІНАНСОВИХ РЕЗЕРВІВ ТА ЇХ РОЛЬ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ БОРГОВОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ	42
Колесніков А. П. ЦИФРОВЕ СУСПІЛЬСТВО В УКРАЇНІ: СТАН ТА ВЕКТОРИ БЕЗПЕЧНОГО РОЗВИТКУ	55
Муравська Ю. Є. ЕКОНОМІЧНА ТА ВОЄННА РОЗВІДКА: ВІД ТЕОРІЇ ДО ПРАКТИКИ	70
Олійничук О. І., Москалюк Н. Б. КРИПТОПОДАТКУВАННЯ: ВІТЧИЗНЯНА РЕТРОСПЕКТИВА ТА ПЕРСПЕКТИВА КРИЗЬ ПРИЗМУ ЗАРУБІЖНОГО ДОСВІДУ	84

Ткачук І. Я. ІНСТИТУТИ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА УКРАЇНИ В СИСТЕМІ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ	100
Баранецька О. В., Падалка А. М. ПРОБЛЕМАТИКА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БОРГОВОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ФІНАНСОВИХ ДИСБАЛАНСІВ	121
Білоус І. І. АКТУАЛЬНІ ЗАГРОЗИ ЕКОНОМІЧНІЙ БЕЗПЕЦІ ДЕРЖАВИ ТА ШЛЯХИ ЇХ НЕЙТРАЛІЗАЦІЇ	138
РОЗДІЛ 2. БЕЗПЕКА СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ: ТЕОРЕТИЧНА ПЛОЩИНА ТА ПРАКТИЧНИЙ ВИМІР	163
Франчук В. І., Штангрет М. Й. МЕТОДОЛОГІЧНИЙ ПІДХІД ДО БЕЗПЕКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СОЦІАЛЬНИХ СИСТЕМ.....	163
Банах С. В., Вівчар О. І. КОМПЛЕКСНЕ ОЦІНЮВАННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВ ІЗ ЗАСТОСУВАННЯМ АПАРАТУ ЕКОНОМІКО-МАТЕМАТИЧНОГО МОДЕЛЮВАННЯ	179
Ніпіаліді О. Ю., Хорунжак Н. М. КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ЕКОНОМІЧНОЮ БЕЗПЕКОЮ КОРПОРАТИВНИХ ПІДПРИЄМСТВ	192
Гевко В. Л. СУЧАСНА ПРАГМАТИКА ТА ПРОГНОЗНА ОЦІНКА ФІСКАЛЬНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЗОВНІШНЬОТОРГОВЕЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ: БЕЗПЕЧНИЙ ВИМІР ДЛЯ СИСТЕМИ ПІДПРИЄМНИЦЬКИХ СТРУКТУР КРАЇНИ	206

Мельничук І. В. ОБЛКОВО-АНАЛІТИЧНИЙ ІНСТРУМЕНТАРІЙ УПРАВЛІННЯ ЕКОНОМІЧНОЮ БЕЗПЕКОЮ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ	220
Мокрицька А. Б. КАДРОВА БЕЗПЕКА У СИСТЕМІ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ	233
Ронська О. Г. МЕХАНІЗМ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВ ВУГІЛЬНОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ	249
Сліпченко Т. О. ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ЗМІЦНЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ	262
Гайда Н. В. ДОСЛІДЖЕННЯ ОСНОВНИХ ЧИННИКІВ ВПЛИВУ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМНИЦЬКИХ СТРУКТУР АПК У КОНТЕКСТІ РЕСУРСНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ	274
РОЗДІЛ 3. НОРМАТИВНО-ПРАВОВИЙ БАЗИС СИСТЕМИ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ	289
Деревянко Б. В. ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА ДЕРЖАВИ В КОНТЕКСТІ ВРЕГУЛЮВАННЯ ВІДНОСИН НА РИНКУ КРИПТОВАЛЮТИ	289
Калаур І. Р., Стефанчук М. М., Зайцева-Калаур І. В. СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ НОРМАТИВНО- ПРАВОВОГО БАЗИСУ ЗАХИСТУ АВТОРСЬКИХ ПРАВ НА ЦИФРОВИЙ КОНТЕНТ	309

Сопко В. В.

**ОБЛІК І АНАЛІЗ ВИТРАТ ЯК ОСНОВА ЗРОСТАННЯ
ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНСЬКИХ
ПІДПРИЄМСТВ 322**

**РОЗДІЛ 4. ФІНАНСОВІ РОЗСЛІДУВАННЯ
У КОНТЕКСТІ ЕКОНОМІЧНОЇ
БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ 337**

Фаріон А. І., Банах С. В.

**РОЗСЛІДУВАННЯ ЕКОНОМІЧНИХ ЗЛОЧИНІВ
В УКРАЇНІ: СУЧАСНІ РЕАЛІЇ, СТАРІ ПРОБЛЕМИ
ТА НОВІ ЗАГРОЗИ 337**

Кучмій Т. О.

**ФІНАНСОВИЙ МОНІТОРИНГ ЯК ІНСТРУМЕНТ
ДЕРЖАВНОГО ФІНАНСОВОГО КОНТРОЛЮ 350**

**РОЗДІЛ 5. ІНСТИТУЦІЙНІ, ОРГАНІЗАЦІЙНІ
ТА ПРОЦЕСУАЛЬНІ АСПЕКТИ ЗДІЙСНЕННЯ
ФІНАНСОВИХ РОЗСЛІДУВАНЬ 361**

Внукова Н. М.

**НОРМАТИВНІ ТА ОРГАНІЗАЦІЙНІ АСПЕКТИ
ЗДІЙСНЕННЯ ФІНАНСОВИХ РОЗСЛІДУВАНЬ
У СИСТЕМІ ФІНАНСОВОГО МОНІТОРИНГУ 361**

Ковальова М. В.

**ДОСВІД КРАЇН ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ
ТА УКРАЇНИ ЩОДО ПРОФІЛАКТИКИ ТА
ЗАПОБІГАННЯ ПРАВОПОРУШЕННЯМ І ЗЛОЧИНАМ
У СФЕРІ ЕКОНОМІЧНОЇ ДЯЛЬНОСТІ 383**

51. Ganguli I. Ernoult J. Combating proliferation financing: a European banking perspective // EU Non-Proliferation Consortium. Non Proliferation Papers. 2012. № 24. URL: http://www.sipri.org/research/disarmament/eu-consortium/publications/EUNPC_no%2024.pdf.

52. Money Laundering Red Flags : Federal Financial Institutions Examination Council's (FFIEC). URL: <http://www.ffiiec.gov>.

53. Vnukova N., Hontar D., Andriichenko Zh. International Preconditions for Development the Basics of a Concept of Risk-oriented System on Combating Money Laundering and the Financing of Terrorism and Proliferation // Modern Management: Economy and Administration: Monograph. Opole: The Academy of Management and Administration in Opole. 2018. Pp. 37–44.

Ковальова Марина Вікторівна

к. ю. н., доцент,

доцент кафедри адміністративного права і процесу та митної безпеки,

Університет державної фіскальної служби України

**ДОСВІД КРАЇН ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ
ТА УКРАЇНИ ЩОДО ПРОФІЛАКТИКИ
ТА ЗАПОБІГАННЯ ПРАВОПОРУШЕННЯМ
І ЗЛОЧИНАМ У СФЕРІ ЕКОНОМІЧНОЇ
ДІЯЛЬНОСТІ**

Кримінальні злочини у сфері економічної діяльності становлять одну з найбільш поширених і одночасно найбільш небезпечних видів злочинних діянь, оскільки поряд з корупцією посягають на базові основи держави – врегульовані

законом економічні правовідносини. Небезпека цієї групи злочинів полягає у тому, що вона вразила переважну більшість сфер фінансово-економічної діяльності, сприяє поширенню організованої злочинності, є основною причиною зростання тіньової економіки, що стає головною перепорою становленню в Україні цивілізованої ринкової економіки.

Одним із напрямків у налагодженні ефективної протидії злочинності є профілактика. Профілактична діяльність слідчого, прокурора, суду багато десятиліть визнавалася важливим аспектом роботи правоохоронних та судових органів у боротьбі зі злочинністю. Це ґрунтувалося на окремому правовому інституті, фундамент якого становили ст.ст. 23, 23¹ КПК України від 1960 року, відповідні положення законів «Про міліцію» від 1990 року, «Про оперативно-розшукову діяльність» від 1992 року та багатьох відомчих нормативно-правових актів. Про це ж свідчила й Комплексна програма профілактики злочинності на 2001–2005 рр., затверджена Указом Президента України № 1376/2000 від 25 грудня 2000 р., у зв'язку з цим запроваджені додаткові заходи щодо усунення причин та умов, які сприяють злочинним виявам і корупції (Указ Президента України № 175/2004 від 9 лютого 2004 р.) [1]. Названими програмними документами на правоохоронні органи покладається обов'язок не тільки забезпечувати захист прав і свобод громадян від злочинних посягань, а й обов'язок усувати соціально-економічні причини й умови, що сприяють злочинності та корупції. Проте виконання цього завдання в умовах наявності певних стереотипів у теорії і правоохоронній практиці було доволі складним.

З оновленням кримінального процесуального законодавства ситуація, на наш погляд, кардинально змінилася, зокрема з набуттям чинності Кримінального процесуального кодексу України 2012 р. [2], з положень якого інститут про-

філактичної діяльності фактично був виключений. Це було зумовлено тією обставиною, що названий інститут виявився неефективним, оскільки подання слідчих і прокурорів щодо усунення причин та умов, що сприяли вчиненню злочинів, мали переважно формальний характер. Крім того, треба взяти до уваги, що правовий інститут профілактики злочинів під час здійснення кримінального провадження склався ще за радянських часів, коли домінуючою була концепція про капіталістичні пережитки як коріння злочинності. Відповідно, перед правоохоронними органами ставилося завдання в кожній кримінальній справі шукати таке коріння (причини та умови, що сприяли вчиненню злочинів) і вживати заходів щодо їх усунення.

У сучасних умовах концепція причин злочинності й можливостей її усунення суттєво змінилася. Загально-визнаним є той факт, що злочинність є соціальною хворобою, яка супроводжувала й буде супроводжувати суспільство. Злочинність можна тільки стримувати, але перемогти повністю неможливо оскільки причини сягають соціально-біологічної сутності людини. Очевидно, саме з цією кардинальною кримінологічною доктриною пов'язано виключення з КПК України інституту слідчої профілактики.

Водночас слід зазначити, що незважаючи на таке концептуальне оновлення кримінального процесуального законодавства, окремі положення щодо профілактичної діяльності правоохоронних органів зберігаються в інших нормативно-правових актах. Зокрема, в Законі України «Про Національну поліцію» (відповідно до покладених на неї завдань) серед основних повноважень визначено:

а) здійснення превентивної та профілактичної діяльності, спрямованої на запобігання вчиненню правопорушень;

б) виявлення причини та умов, що сприяють вчиненню кримінальних та адміністративних правопорушень, вжиття

у межах своєї компетенції заходів для їх усунення (п.п. 1 та 2 ст. 23) [3].

З огляду на це необхідність теоретичного осмислення та налагодження механізму ефективної профілактики й протидії правопорушенням і злочинам в економічній сфері, подальшого вдосконалення законодавчої регламентації, вивчення передового закордонного досвіду, формулювання рекомендацій, що сприятимуть її вдосконаленню, визначають актуальність цієї проблематики.

Аналіз досліджень і публікацій переконує в тому, що вивченням питань запобігання економічній злочинності, розробленням заходів її попередження та профілактики займалися такі науковці, як: О. М. Бандурка, В. Т. Білоус, С. В. Веліканов, А. П. Закалюк, М. Г. Колодяжний, О. В. Одерій, С. І. Мінченко, Н. В. Лісова, В. В. Сташис, В. О. Навроцький, В. Я. Тацій, В. П. Філонов, В. М. Попович, В. І. Шакурн та інші.

Незважаючи на значну кількість наукових публікацій, а також достатню кількість спеціальних суб'єктів, які за своїм правовим статусом зобов'язані здійснювати активну протидію економічній злочинності, актуальною залишається необхідність розроблення оптимальної та ефективної організаційно-управлінської структури, її правового забезпечення щодо протидії економічній злочинності, зокрема створення нової державної структури (спеціального суб'єкта запобігання економічним злочинам). На теперішній час в Україні функціонує система органів протидії правопорушенням та злочинам у сфері економічної діяльності, до якої належать Національна поліція України, Служба безпеки України, податкова міліція, прокуратура, Національне антикорупційне бюро України, Державна служба фінансового моніторингу України, Державна аудиторська служба України та Рахункова палата, яка є

надмірно розгалуженою, унаслідок чого її робота визнається недостатньо ефективною.

Для України, яка інтегрується до Європейського Союзу, важливим є досвід функціонування таких структур в ЄС. Економічна злочинність у Європі вже протягом тривалого часу (кілька десятиліть) є предметом наукових дискусій. Необхідність ефективно протидіяти її поширенню актуалізує завдання щодо практичного реформування правоохоронної системи. У європейських країнах, так само як і в Україні, система протидії економічній злочинності передбачає такі основні елементи: поліцейські органи; спеціалізовані правоохоронні органи; податкові служби; митні служби; органи фінансової розвідки. Повна інтеграція економічних функцій у межах однієї правоохоронної структури становить виняток, а не правило [4, с. 138].

Аналіз законодавчих актів низки країн ЄС та практика діяльності правоохоронних органів цих країн свідчать про те, що введення відповідальності за порушення кримінального законодавства позитивно вплинуло на попередження різних видів злочинів, зокрема тих, що скоюються в економічній сфері.

Кримінальну відповідальність юридичних осіб за злочини, у тому числі й у сфері економіки, ввели такі країни ЄС як Велика Британія, Бельгія, Угорщина (з 2001 р.), Данія, Ірландія (з 1998 р.), Нідерланди (з 1976 р.), Польща (з 2002 р.), Румунія (з 2004 р.), Словенія (з 1999 р.), Фінляндія (з 1995 р.), Франція (з 1992 р.), Ірландія, Люксембург, з пострадянських країн Литва.

З 1 вересня 2014 р. вступив в силу Закон України від 23 травня 2013 р. «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у зв'язку з виконанням Плану дій щодо лібералізації Європейським Союзом візового режиму для України щодо відповідальності юридичних осіб» [5]. Цим самим Законом Загальну частину КК України доповнено розділом

XIV-1 «Заходи кримінально-правового характеру щодо юридичних осіб» [6].

Кримінальна відповідальність юридичних осіб є тією проблемою, яка тривалий час була ознакою поділу континентальної та англосаксонської системи права. Континентальна система, ґрунтувалася на принципі особистої відповідальності фізичної особи за вчинення кримінального правопорушення. Така відповідальність наступала, якщо особа досягла певного віку, була осудною і вчиняла таке правопорушення навмисно або з необережності. Цей принцип був проголошений ще в період Великої французької революції, і в більшості країнах Західної Європи вважався ознакою демократичності правосуддя.

Однак у Великій Британії, Новій Зеландії та інших країнах – колишніх англійських колоній – ця проблема вирішувалася дещо по-іншому. Варто зазначити, що можливість притягнення юридичної особи, тобто певної корпорації до кримінальної відповідальності в англосаксонській системі права цілковито ніколи не відкидається. Англійські кримінальні суди ще два століття назад таких справ не розглядали, що було зумовлено вимогою обов'язкової особистої участі обвинуваченого в розгляді справи судом, а відповідно корпорація «особисто» не могла з'явитися до суду, тому справи проти неї і не слухалися.

Однак згодом в англійських судах знайшли можливість обходити зазначену вище вимогу і адвокатам дозволили представляти корпорації не лише в цивільних, а й у кримінальних судах. І вже на початку XVIII ст. почали виноситися перші в англійському правосудді судові рішення про притягнення корпорацій до кримінальної відповідальності.

В останні два десятиліття у Великій Британії та інших країнах англосаксонської системи до кримінальної відповідальності притягнули осіб переважно за вчинення

злочинів у сфері економічної діяльності, монополізм на ринку та порушення законодавства про охорону навколишнього середовища [7, с. 43].

Рада Європи ще у 1978 р. рекомендувала країнам, які входять до неї, ввести кримінальну відповідальність юридичних осіб за економічні злочини до свого законодавства. І протягом двох десятиліть кримінальна відповідальність юридичних осіб з'явилася у кримінальних кодексах Нідерландів, Швеції, Данії, Франції та інших. При цьому окремі країни ввели зазначену відповідальність за будь-які діяння, передбачені кримінальним кодексом, а окремі обмежилися кримінальною відповідальністю юридичних осіб лише за екологічні кримінальні правопорушення.

Кримінальний кодекс Франції 1992 р. передбачає кримінальну відповідальність юридичних осіб, за винятком держави, в передбачених законом або постановою випадках, за вчинення на свою користь злочинних дій. При цьому кримінальна відповідальність юридичних осіб не виключає кримінальної відповідальності фізичних осіб, які були виконавцями або співучасниками вчинених юридичною особою злочинних дій.

Зазначений Кримінальний кодекс Франції передбачає широкий спектр злочинних дій, за вчинення яких юридична особа несе кримінальну відповідальність (за винятком сексуальних замахів, абортів, окремих посадових і політичних злочинів). За даним Законом юридичну особу може бути притягнуто практично за будь-яке діяння (злочин проти людяності, навмисні і ненавмисні замах на життя, посягання на недоторканність людини, незаконне поширення наркотиків, дискримінація, звідництво, проведення експериментів на людях, замах на приватне життя, комп'ютерні злочини і проступки, усі види розкрадань, організація бойових груп, тероризм і т. ін.). За будь-які перераховані дії, вчинені на

користь юридичної особи її керівником або представником (навіть за власною ініціативою, без уповноваження з боку юридичної особи), настає кримінальна відповідальність цієї юридичної особи.

Кримінальний кодекс Франції 1992 р. основними видами покарання для юридичних осіб передбачає штраф і окремі обмеження їх діяльності. Максимальна сума штрафу, що застосовується до юридичної особи, дорівнює п'ятикратному збільшенню максимуму штрафу, передбаченого для фізичної особи (трохи більше 100 тис. євро).

Найбільш тяжким покаранням для юридичної особи у чинному Кримінальному кодексі Франції є ліквідація підприємства. За ступенем тяжкості вона відповідає лише застосуванню до фізичної особи смертної кари [8, с. 280].

Сучасна теорія французького кримінального права передбачає і допускає застосування кримінальної відповідальності юридичних осіб у випадках надання неправдивої бухгалтерської звітності і неправдивих відомостей про діяльність юридичної особи, а також у зв'язку із «кримінальним» банкрутством [7, с. 45].

Узагальнена судова практика діяльності правоохоронних органів Франції відмічає збільшення кількості справ, пов'язаних із неправдивими банківськими рахунками та звітами, поданням неправдивих відомостей про діяльність юридичних осіб. Зазвичай, у такі злочинні дії втягується декілька підприємств, одним із основних об'єктів діяльності яких є вчинення дій, які дають змогу приховувати від спільної бухгалтерської звітності необґрунтовані комісійні виплати або нерегулярне фінансування об'єктів, що є уставним предметом діяльності одного або декількох юридичних осіб, наприклад: виробнича підробка документів; підробка і використання неправдивих фінансових документів; незаконне використання і зловживання юридичною особою ввіреною їй

спільним майном з використанням, з цією метою, рахунків підприємства, а також шахрайство (до цього переліку не відносять корупцію та вплив на торгівлю).

У зазначених випадках кримінальна відповідальність юридичної особи поєднується з кримінальною відповідальністю фізичної особи, діяльність якої сприяла вчиненню такого злочину. Вказані злочини визнаються французьким законодавством надзвичайно небезпечними для суспільства, і вкрай ефективним заходом їхньої протидії, вбачається ліквідація винної юридичної особи, оскільки у такому разі слідство не завжди має юридичну можливість визначити винну фізичну особу і зупинити здійснення незаконних виплат. Тому лише ліквідація юридичної особи дає змогу зберегти суспільне майно, ввірене певній особі для здійснення нею установчих програм.

У Франції притягнення до кримінальної відповідальності юридичних осіб за банкрутство стало необхідним через посилення зв'язків між різноманітними компаніями. У даному випадку законодавці вважають таку відповідальність гарантією платоспроможності партнерів, оскільки до юридичної особи, що порушує свої обов'язки або свідомо обманює партнера, не можуть застосовуватися заходи кримінально-правового характеру, одним з яких є його ліквідація, що по суті вважається еквівалентом «смертної кари» для фізичної особи.

Аналіз законодавства Франції свідчить, що концепція, яка передбачає і допускає застосування кримінальної відповідальності юридичних осіб, не виключає можливості, у випадку альтернативності видів юридичної відповідальності, використовувати і цивільно-правову відповідальність юридичних осіб. Тим більше, у Франції існує тенденція розширення сфери застосування кримінальної відповідальності.

У Федеративній республіці Німеччина тривалий час вважалося, що профілактики злочинів є «додатковим продуктом» поліцейської діяльності, оскільки саме наявність поліції діє як фактор, що стримує злочинність. Але з 60-х років ХХ ст. поліція починає широко практикувати цілеспрямовану роботу із громадськістю з орієнтацією на самозахист: консультує населення, як завдяки правильним діям не стати жертвою злочину. На початку 90-х років ХХ ст. були створені ради із запобігання злочинності як на рівні земель, так і в масштабі муніципалітетів [9, с. 169-171]. Існує спеціальна програма кримінальної поліції з профілактики злочинів, центральною тезою якої є такі: будь-який контакт поліцейського з населенням повинен служити інтересам профілактики.

Визначальну роль у запобіганні на сучасному етапі злочинності у ФРН відіграє Інститут «Німецький форум запобігання злочинності» (DFK), що здійснює обмеження криміногенного потенціалу у німецькому суспільстві шляхом посилення відчуття безпеки громадян та зменшення шкоди від злочинів. DFK спільно із федеральними, земельними, державними й недержавними установами розробляє суспільну стратегію запобігання злочинності, у його полі зору перебуває міжгалузєва запобіжна діяльність. Крім цього, цей суб'єкт об'єднує численні ініціативи запобіжного характеру, забезпечуючи здійснення кримінологічних стратегій, програм і заходів на загальнонаціональному рівні.

У Федеративній республіці Німеччина наразі реалізується сотні програм запобігання різним видам злочинів. В них одним з основних суб'єктів є громадськість, представники якої зацікавлені у належному рівні правопорядку як на рівні окремих земель, так і на національному рівні.

Отже, в окремих країнах Європи інститут кримінальної відповідальності та профілактики злочинів у сфері економічної діяльності має понад двостолітню історію запровадження.

Останнім часом цей інститут показав свою ефективність під час притягнення до кримінальної відповідальності юридичних осіб переважно за вчинення злочинів у сфері економічної діяльності, монополізації ринку тощо. Доктрина кримінального права передбачає, що кримінальна відповідальність може наступати як для юридичної, так і для фізичної особи. Судова та слідча практика провідних країн Європи чітко визначилася із видами злочинів, за вчинення яких може наступати кримінальна відповідальність для юридичної особи. Серед видів покарання, які застосовуються до юридичних осіб, переважають штраф, конфіскація, компенсація, ліквідація, заборона діяльності тощо.

На цьому етапі розвитку для законодавства провідних країн Європи характерна тенденція до розширення сфери застосування кримінальної відповідальності юридичної особи, яка має неабияке попереджувальне значення.

На кінець зауважимо, що якщо кримінальна відповідальність юридичної особи «не вписується» в сучасну доктрину кримінального права України, «руйнує» основні теоретичні конструкції в науці кримінального права, то таку доктрину та теоретичні конструкції доцільно оновити, оскільки наукова теорія має відображати тенденції розвитку сучасного українського суспільства. Імплементация європейських стандартів у законодавство України є не лише незворотним шляхом для нашої держави, а й обов'язком у зв'язку із підписанням Угоди про асоціацію між Україною та ЄС.

Список використаних джерел

1. Про систему заходів щодо усунення причин та умов, які сприяють злочинним проявам і корупції: Указ Президента України № 175/2004 від 9 лютого 2004р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/175/2004> (дата звернення: 17.05.2019 р.).

2. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квітня 2012 року № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17> (дата звернення: 17.05.2019 р.).

3. Про Національну поліцію: Закон України від 2 липня 2015 року № 580-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19> (дата звернення: 17.05.2019 р.).

4. Лісова Н. В. Запобігання злочинам у сфері економічної діяльності. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2018. № 2(107). С. 134–144.

5. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у зв'язку з виконанням Плану дій щодо лібералізації Європейським Союзом візового режиму для України щодо відповідальності юридичних осіб : Закон України від 23 травня 2013 року № 314-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/314-18> (дата звернення: 17.05.2019 р.).

6. Кримінальний кодекс України від 5 квітня 2001 року № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14> (дата звернення: 17.05.2019 р.).

7. Мінченко С. І. Позитивний досвід країн ЄС щодо запобігання злочинам у сфері економіки та кримінальної відповідальності юридичних осіб за вчинення таких правопорушень. *Матеріали Міжнародної НПК: «Фінансові розслідування: імплементація європейського досвіду в Україні»*. Ірпінь: УДФСУ, 2017. С. 42–48.

8. Franchi F. A quoi peut server la responsabilite penal des personnes morales? *Revue de science criminelle et de droit penal compare*. P., 1996. № 2.

9. Колодяжний М. Г. Сучасна концепція запобігання злочинності в Європейському Союзі. *Форум права*. 2013. № 4. С. 168–173. URL: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/FP_index.htm_2013_4_30.pdf (дата звернення: 17.05.2019 р.).